

Kaar Aasen
Telefon 065/82186

102793

2313 Tangen, 22/3 1993

Kjære deg

Under roting i gamle saker falt i min hånd vedlagte kopi av et epos som jeg for snart to år siden tilsendte adressatene. Og nå fant jeg på å la deg få innblikk i hva som er foregått.

Jeg er uten kjennskap til responsen hos mottagerne, ettersom de aldeles ikke har latt høre fra seg, men så langt jeg vet har de overlevet åtaket.

Ellers har jeg det bra, og håper det samme for deg og dine.

Med hilsen

Kaar

Kaar Museum
Telefon 065/82184

2313 Tangen, 16/6 1991

Egil M. Kristiansen
2313 Tangen

Jeg tar meg herfriheten til å anstille betraktninger over enkelte avsnitt i boken

Da tyskerne kom av Egil M. Kristiansen, utgitt av Stange Historielag.

Betraktningene er ikke tiltenkt å skulle gjøre tjeneste som litterær eller militær/historisk bedømmelse. Til det mangler jeg kapasitet. Det som opptar meg og som jeg ønsker å ta frem til belysning, er omtalen som daværende lensmann i Stange, Martin Oppegaard, gjøres til gjenstand for.

Jeg ønsker å retusjere bildet som i hvertfall antydningssvis forestiller en forræder og pliktforsømmende slabbedask.

I tidsrommet som har fått betegnelsen "april dagene 1940" var jeg i tjeneste som betjent hos lensmannen i Stange. Ved siden av meg var kontoret betjent av en lensmannsfullmektig og en kontordame. Jeg hadde hybel i huset hvor lensmannskontoret holdt til på den tiden, Solbakken sør for Stange skole. Lensmannen hadde leilighet i samme huset. Mange av nettene var jeg alene om tjenesten, idet lensmannen for å få noe søvn sammen med sin hustru skaffet seg nattejosji hos Nygaardsmoen sør for Stange st..

Jeg erfarte at en meget stor del av arbeidet som har med krigstilstand å gjøre, utføres om natten. Vi hadde jo også Telthuset, hvor oppsettingen av Stange Mitraljøseskadron pågikk, i nærheten. Jeg nevner dette for å gjøre det klart at jeg hadde anledning til å følge med i det meste av det som foregikk i Stange av krigstilknyttede begivenheter i disse døgnene. Som nyfiken og i rimelig alder hadde jeg ikke noe i mot denne anledningen. Jeg var ikke vernepliktig.

Bokens beretning om lensmannens og veioppsynsmann Sørli's ekspedisjon til Espaa om kvelden 9/4 stemmer godt overens med hva lensmannen fortalte fra turen. Men så fortelles det i boken at det er reist tvil om lensmannens loyalitet i denne situasjonen, fordi han senere ble medlem av Nasjonal Samling og fordi hans sønn, som deltok i turen, ble statspolitibetjent.

Det skulle være av stor interesse å få brakt for dagen hvem som har reist denne tvilen. Lensmann Oppegaard var inntil de politiske partier ble oppløst i september 1940, medlem av Det norske Arbeiderparti, fjernt fra N.S., og han mente selv at tyskerne som han ble konfrontert med 18/4 1940 var de første tyskere han så i sitt liv. Han forsto ikke ett ord tysk, et forhold som varte krigen ut. Hans sønn Per var ikke på noe tidspunkt ansatt ved Statspolitiet.

Boken avslutter da også avsnittet med at det ikke er noenting som tyder på at de to opptrådte illoyalt den kvelden.

Dette å reise en mistanke mot en person for så umiddelbart å avlive mistanken er et velkjent knep, og ofte anvendt av en som vil sverte en person uten å kunne trekkes til ansvar. Jeg oppnår effekten her: - Det er intet som tyder på at forfatteren ved å trekke frem de to tjenestemenns fremtidige forhold har ønsket eller opptrådt på vegne av andre som har ønsket å skade deres navn og minne. -

"Da tyskerne kom" behandler telegrammet som ble sendt telefonisk fra Stange jernbanestasjon til Hamar 18/4 1940. Hva som er gjengitt om lensmann Oppegaards befatning med saken, er riktig, men hele historien får vi jo ikke vite. Kanskje er forfatteren tilfreds med det som foreligger, hvor bildet av lensmann Oppegaard er bildet av en mann som virkelig arbeidet for å bringe tyskerne frem.

Jeg har historien både i mine notater og i min hukommelse.

Lensmann Oppegaard skrev ultimo april 1940 beretning til fylkesmannen i Hedmark om sin befatning med begivenhetene som fant sted i Stangebyen 18/4 1940. Jeg husker ikke om jeg medundertegnet beretningen, men jeg leste den i allfall. Jeg leste også fylkesmennens påtegning om at han ikke hadde noen bemerkning til lensmannens tjeneste.. Signort Nordanger. Beretningen ble arkivert, og burde kunne finnes i dag, muligens som dokument i straffesaken som ble reist mot Oppegaard etter okkupasjonens opphør.

Det kan kanskje hevdes at forfatteren av "Da tyskerne kom" burde utelatt historien om telegrammet så lenge han ikke kjente saken i sin helhet.

Muligens har vi her for oss en historikerteknikk som bare kan brukes mot medlemmer av N.S.. ~~XX~~ Som er døde.

Lærer Bjørge i Strandlykkja beretter overfor historieskriveren fra en tur som presten Hauge og Arne Arstad foretok til Strandlykkja. Det fremgår av beretningen at de savnet lensmannen der ute. Så vidt man kan skjønne forestilte de seg at reparasjon av telefon- og lysledninger, av veger og hus samt innsamling av lik og pleie av syke og sårede var avhengig av lensmannens tilstedeværelse. Bjørge forteller at han fulgte de to til Tangen for å bivåne en telefonsamtale mellom presten og Oppegaard, en telefonsamtale som endelig fikk fart i lensmannen, for dagen etter kom en lensmannsbe- tjent på motorsykkel.

Denne mannen på motorsykkel kan ikke ha vært noen annen enn meg. Den forsmedelige kjøredoningen finner sin berettigelse i at lensmannens tjenestebil, en ganske nyinnkjøpt DKW kan jeg minnes, ble fratatt lensmannen av sjefen for det tyske kompaniet han fikk i oppdrag å møte ved Grønstad 18/4. Motorsykkelen, som var av lettvektstypen, var blitt funnet gjenslengt ved vegen et par dager etter at tyskerne var kommet gjennom i Stange, og innlevert som hittegoods. Vi fant lett ut at den tilhørte Ola Elton på Døhlin i Ottestad, og utvirket Eltons tillatelse til å bruke den til annet kjøretøy var anskaffet. Det er vel mulig at jeg kan ha vært i Strandlykkja en av dagene ~~XXXX~~ etter tyskernes gjennombrudd, uten at jeg nå kan huske det. Men opplysningen om at jeg var der allerede 20. april er helt sikkert feilaktig. Og jeg har ingen erindring om hva jeg kan ha utrettet under besøket. Det har sikkert ikke vært noen verdens ting. For hva skulle jeg utrette i denne materien som ikke andre kunne gjøre minst like godt?

Forholdene i Strandlykkja kunne vel ikke være så helt forferdelige siden presten fant å kunne reise hjem og ennog ~~XXXX~~ ta med seg skolelæreren, som i det lille grendesamfunnet var en meget nyttig mann, helt til Tangen for å skulle lytte til en telefonsamtale.

En av dagene kom brev fra en forretningsdrivende i Strandlykkja. Brevet var ikke vennlig i tonen og ble avsluttet med at mannen forlangte beskyttelse av sin eiendom. Jeg husker at vi ikke forgo hva han mente. Lensmannskontoret var ikke bemannet med sikte på vakthold hos vanlige borgere, og hele den lange bygda var full av fremmede soldater, under marsj og i leir.

Hva bedrov da etaten i disse dager? Spørsmålet bringer en til å måtte innse at 50 år er et langt tidsrom som stiller store krav til hukommelse.

Jeg kan likevel huske at lensmannen skrev, telefonerte og snakket mye om et begrep som var nytt for oss, Krigsskadeforsikring. Som måtte bringes i orden, først og fremst for eiendomsbesittere som allerede var skadelidende.

For min egen del mener jeg å minnes at jeg hadde atskillig arbeid med meldinger om granatblindgjengere som ~~var skadet~~ etter skuddvekslingen foran Stangebyen fantes fordelt utover distriktet. Granatene var panserskyts som var konstruert for å detonere bare ved voldsomt anslag, som mot påser. I Stangebyen måtte de ikke noe slikt.

En annen oppgave som i hovedsak hvilte på meg, var betjeningen av norske soldater som under kampene nordover var kommet bort fra sin avdeling og nå kom vandrende i lunte sivilklær og bad om assistanse overfor tyskerne, som nå satt med Telthuset, til å få utlevert sine egne klær. Det var flere slike ekspedisjoner daglig, og hver av dem tok megen tid.

Jeg kjente naturligvis mange av guttene, og husker dem den dag i dag. Jeg vet at i hvert fall to av dem er døde.

Ingen av dem jeg kjente, var eller ble senere medlem av N.S., og vi er kanskje her ved årsaken til at den noe spesielle hjemvendning fra slagmarken ikke har vært gjort til gjenstand for noen slags nysgjerrighet fra grenskende myndigheters side.

Når jeg går så nøye inn på tjenesten i disse dagene, er det i et forsøk på å påvise det meningsløse i angrepet fra presten og læreren. Forfatterens velvillige gjengivelse av deres ensidige fremstilling må ses som helt i flukt med moderne historieskrivning.

Registrering og etterforskning av eiendomsskader som oppsto under krigen våren 1940, kom først i gang ut på sommeren, og da etter landsomfattende forskrifter fra Administrasjonsrådet.

For Strandlykkjas del ble de skadelidte innkalt til møte i skolebygningen. Avhørene ble foretatt av Knut Westad og meg. Møtet trakk svært lenge ut, og lærer Bjørge og hans hustru bød på middag. Av deltagerne i det deilige måltidet - silderulletter med allverdens herlige tilbehør (slikt husker man mer enn 50 år) - er det i dag bare jeg som lever.

Nærverende skriftstykke skal ikke offentliggjøres.

Det fremstår bare som et produkt av skrekk for hva som kan ventes i en fremtidig beretning. Om Stange under okkupasjonen.

I dag er Martin Oppgaard og hans familie forlenget borte. Om fem år vil flere andre risikofritt kunne trækkes på. Man frykter for at det vil bli gjort, om beretteren fortsatt lar seg leske av de samme kilder.

Med hilsen

Kaare A. Jensen

Kopi til Stange Historielag